

MANUEL CURROS ENRÍQUEZ

ESCOLMA DE
POESÍAS GALEGAS

PUBLICACIÓS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

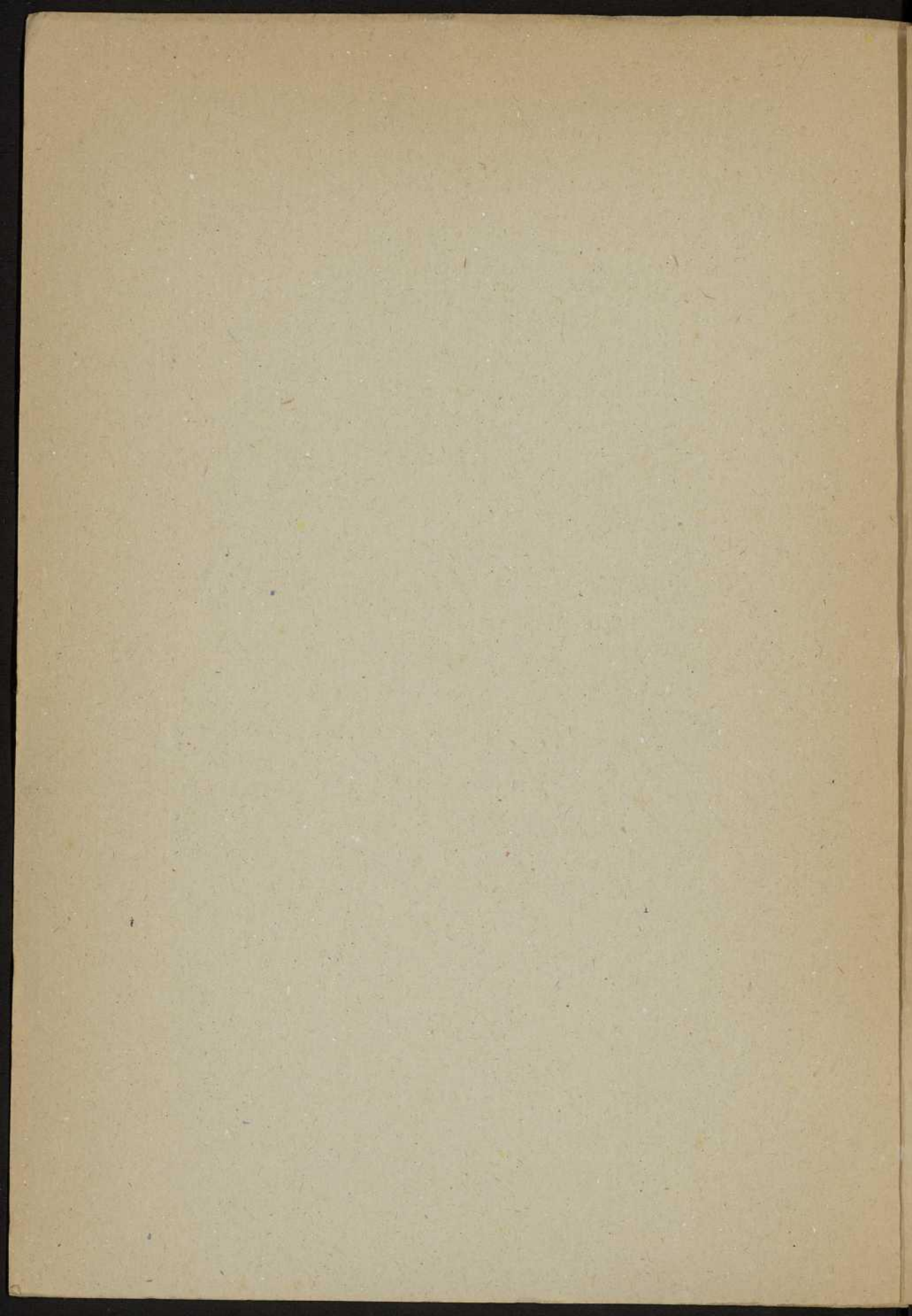
A CRUÑA

1967

DEMIA
GA
UÑA

4

eca

**REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA**

12714

Biblioteca

MANUEL CURROS ENRÍQUEZ

ESCOLMA DE
POESÍAS GALEGAS

PUBLICACIÓS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CRUÑA

1967

ESCOLMA DE
POESÍAS GALEGAS

INSTITUCIÓN DA REAL ACADEMIA GALEGA

A CRUÑA

Depósito legal: C - 103 - 1967

Imprenta e Editorial MORET - Galera, 48 - A Cruña. 1967

M. Curran Enright

(* 15 - IX - 1851 = † 7 - III - 1908)

The Green Group

1875-1876-1877

1878-1879-1880

1881-1882-1883

DON FELIX GONZALEZ LOPEZ, CURA PARROCO DE SAN VERISIMO DE CELANOVA, PROVINCIA Y DIOCESIS DE ORENSE,

CERTIFICO: que en el libro 4º de bautizados de esta parroquia, se encuentra una partida que, copiada a la letra, dice:

LENTINO: "En el día diez y nueve del mes de Septiembre del año de mil novecientos cincuenta y uno, don Camilo Burdeos, Presbítero y vecino de esta Villa, con mi licencia bautizó solemnemente y puso los Santos Oleos, a un niño que nació el día quince de dicho mes y año. Fúsele por nombre MANUEL. Es hijo legítimo de D. José María de Curros Escribano de S.M. y de Petra Nogueira y Enriquez=Abuelos paternos D. Pedro de Curros y de Josefa Vázquez=maternos Pedro Nogueira y Rosa Enriquez: Fueron sus padrinos D. Manuel Rodríguez y D. Manuela González, vecinos todos de esta Villa. Advertidos a los padrinos el parentesco espiritual y sus obligaciones. I para que así conste lo firmo con dicho Presbítero en dicho día, mes y año ut supra=benito Vázquez Pardiñas =rubricado.=Camilo Burdeos.=rubricado."

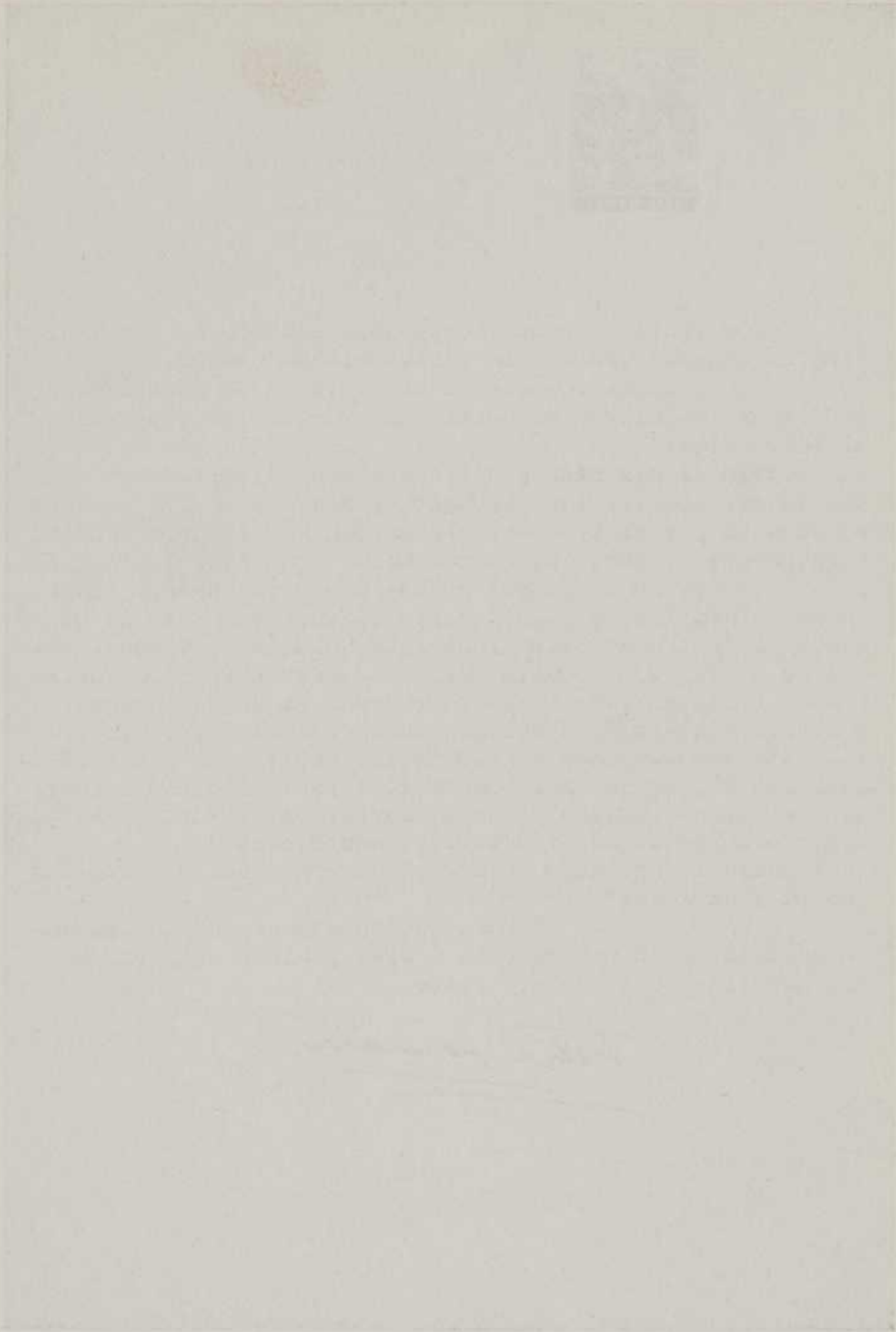
AL MARGEN: "Manuel hijo de D. José Curros y de D. Petra Nogueira y Enriquez".

Y para que conste expido la presente certificación en Celanova a diez y siete de Abril de mil novecientos sesenta y siete.

Felix González

CERTIFICACION DA PARTIDA DE BAUTISMO
DE CURROS ENRIQUEZ

REPRODUCTION OF THE ORIGINAL DOCUMENT
BY THE NATIONAL ARCHIVES

NO DIA DAS LETRAS GALEGAS

Dendes do día 17 de maio do 1963, vense celebrando anualmente o «Día das Letras Galegas» instituído pol-a Real Academia Gallega en conmemorazón d'aquela data do ano 1863 en que aparescéu en público o libro mainfíco «Cantares Gallegos», da escelsa poeta Rosalía de Castro. E vaise relembrando nestas festas culturais da nosa fala aquelas figuras que nos deixaron nas suas obras a poesía, a espiritualidade, a arte e o sentimento idealista e apaixonado dos nosos escritores gregoriosos que fixeron revivir o idioma xenuino da nosa terra, outrora línua dun Reino e dunha cultura, que por avatares da Historia, estaba adormentado nas xentes das cidades, e acalentada sómente con agarimo nos fogares homildes dos traballadores da campía e do mar, ou das fábricas e obradoiros.

A línua fermosísima, creada pol-o espírito dun povo poeta por istinto, idealista por sentimento e maxinazón, que soubo concebir cantares, romances, contos, lendas das primeiras da Península, dos que adeprenderon e copiaron xentes d'outras rexións; a línua da que dixo o ilustre arcebispo que foi de Compostela, don Manuel Lago González, poeta e lingüista, que tiña por unha das mais fermosas se non a mais fermosa do mundo; a línua que algúns filólogos estranxeiros cós que temos relazóns dicennos que é un belo idioma, voltóu a rexurdir a meados do século pasado con un vizo, con unha emozón, con unha vida que se revicexa máis cada vez, e que cada vez máis vaise estendendo gañando corazóns e gañando cerebros que nela se espresan para crear literatura; para crear cultura; para crear unha xustanza espiritual antre tod-os galegos pol-o mundo fora espallados.

Foi a primera festa do «Día das Letras Galegas», pol-o que dicimos nas nosas primeiras verbas, adicado a Rosalía de Castro, a escelsa Rosalía que nos legóu nos seus libros «Cantares Gallegos» e «Follas Novas», as inquedanzas e mágoas das nosas xentes, que espresan todo o fondo sentimento dos seus acedumes en «Adiós ríos, adiós fontes», ou en «As viudas dos vivos»; pero tamén as dozuras e gracias do povo ledo e cantareiro, glosada con arte e sorridente sorna de «A probiña que está xorda», ou da moza que roga: «San Antonio bendito, dádeme un home...».

Despois relembrouse a arte extraordinaria de Castelao, o sonado dibuxante e humorista esceizoal, coñecido e ademirado universalmente; tan bô deseñador como esgrevio autor dos seus contos de «Cousas» e «Retrincos», ou do humorístico romance «Os dous de sempre».

Seguíulle Pondal, o bardo, un dos poetas mais orixinaes e dunha acusada persoalidade, creador dos poemas céltigos galegos. Pondal, o bardo, como ele

mesmo se dicía nos propios versos; o bardo, como lle chamaban os seus contertulios da «Cova Céltica», é certamente a mais pura e esgrevia encarnazón do espírito céltico na nosa terra.

E logo, Añón, o patriarca; o mais vello dos nosos poetas na lingua rexional das presentes edades e o mais popular dos seus tempos. Presidente da xustanza de escritores galegos residentes en Madri o ano 1875, chamada «Galicia Literaria»; autor das tan coñecidas e louvadas composicións adicadas «A Galicia», nas que crama: ¡Ai, esperta, adourada Galicia, d'ese sono en que estás debruzada...»; ou aquela outra na que espresa: «eu quixera dormir no teu regazo, cando fechando os ollos dixer ao mundo adiós! para contigo unirme en mais estreito lazo...».

No presente ano é Manuel Curros Enríquez, o apóstolo do rexurdimento da nosa fala á que elevou con aloumiños de namorado e fé de convencido á altura do seu ideal de poeta; e que soubo afincar no noso corazón os seus esgrevios sentimentos de amor pol-os homildes, e comunicounos anacos dos seus debezos de redenzón para a nosa terra nai.

É Curros Enríquez un dos que compoñen a triloxía das primeiras figuras representativas do noso Parnaso rexional galego; cecais o que profundizou mais na entrana do pensamento popular, no cerne da carne viva, magoada e dôrida, da paisanaxe labrega da campía. Foi por esto un dos máis coñecidos e amados das nosas xentes, e así o testemuñou o povo cruñés, o povo da Galiza toda, naquela data relembrada do 21 d'outono de 1904 cando foi coroado na Cruña como escelso poeta, e cando o recibíu ao chegar de Cuba, xa cadavre, e acompañouno deica o cimiterio onde xaz durmindo o sono da eternidade no acougo que non atopou na sua vida de acedumes e inquedanzas.

LEANDRO CARRÉ

A VIRXE D'O CRISTAL

L E N D A

Rapazas de Vilanova,
Ben vos podeades gabar;
Que non hay Virxe n-o mundo
Como a VIRXE D'O CRISTAL.

(Cantar d'o povo)

Almas ardentes pra chorar nacidas
Unha cencia que Dios non quixo darvos;
Volvoretas xentís, espaxeadas
Arredor de unha lus que ha de queimarvos;
Almas cheas de duda, de fe espidas;
De unha eterna inorancia eternos parvos;
Vermes envoltos n-o montón aceso
De ôsos de mortos, que chamás progreso.

Parade un pouquichiño ò fatigoso
Paso, en que vades á rodar sin tino,
E non ò vento dédes enganoso,
A balbuente vos de un pelegrino,
Sombra de un sol que nace esprendoroso,
Pola esgallada de xigante pino,
Recordo vivo de unha idá pasada
Entre ó polvo d'os tempos enterrada.

A vos amiga que hastra vos se astreve
E de xente de paz. Eu sonvos ave
De pío morosiño e áas de neve,
Que só aniñar n'os campanarios sabe.
Dende eles colle lus, dende eles bebe
O incenso en ondas que rubiu d'a nave,
E cando cai esborrallada a torre
Mirra as aliñas, e piando morre.

Cando teñades esta vos oído,
Cal eco de fantástica viola,
Xa esta sombra terá desaparecido,
Cinza sólo quizáis será esta pola:

Estonces, que tral-último queixido,
Sólo será un cadavre esta ave tola,
¡Almas, volvede ô voso afán, voade,
Buscand'o fin d'a cega humanidade!

¡Eu non podo seguirvos! Si amo tanto
O progreso y-a lus, ¿por qué n-a frente
Grabado hei de levar ò desencanto
D'esta doce ilusión que ò peito sente?
¿Por qué, cando profétecos levanto
O porvir os meus ollos, tristemente,
Fíreme a sen recordamento xordo,
E d'os pasados tempos me recordo?

Medroña queixa espállase n-o vento
Por cibdades e vilas â redonda,
Que inda zoa con tanto sentimento
Como n-a praya cando toupa a onda.
Ese triste queixido, ese lamento,
D'algúen vos sai que sofre pena fonda...
¡E ò pasado que morre! A lira daime,
E si canto ese morto... perdonaime.

Sí, eu cántovol-a vida n-o pasado;
Que outros canten a vida n-o futuro;
Eu de un tesouro sei que está olvidado,
E pra sacal-o á lus a terra furo.
Se ò tempo é sempre o mesmo, y-agarrado
Vai ò presente ô que pasóu, seguro,
Pódia ser, ben n-a vila, ben n-aldea,
Que útil pra moitos ó meu canto sea.

I

Preto d'a cibdá de Ourense,
Camiño de Celanova,
Ond'e máis tépedo ò vento
Que a terra gallega azouta,
D'un círculo de montanas
N-a faldra, sempre verdosa,
Exténdese un val frorido,
Cuberto d'herbas cheirosas,
Piñeirales e arboredos
Ricos de frutas e sombra.
Alí, pol-a primaveira,
Dispois de saír da escola,
Van os rapaces buscar
Freixós pra comer y-apóutigas;
Y-as nenas, máis delicadas,
E non como eles golosas,
Topan alí os caraveles
Con que os cabelos adornan,
E fan, con espriego e néveda,
Ramiños que logo esfollan.

D'este val n-o medio e medio,
Entr'edras e musgo envoltas,
Ergue as torres un castelo,
Feito alá n-eras remotas.
De pedra de sillería,
Cáxeque c'o tempo roxa.
Como este antigo edificio
Outro non hai, según contas;
Pois diz que foi levantado
Por unha princesa moura
Dendes da posta d'o sol
Hastr'a saída d'aurora;
E ind'hai vellos que aseguran,
E pódia que certo fora,
Que debaixo d'os cementos
Que os altos muros soportan,
Deixóu a moura princesa,
Pra que quen se astreva morra,
Sobre unha trabe en equilibrio
Dúas cántaras que asombran:
Unha de alquitrán hinchida
Y-outra de moedas e xoyas.
De sorte, que quen quixere
Coller a que ouro atesoura,
Creba unha cántara e morre
Feito carbón baixo a outra,
Quedándose ô mesmo tempo
Sin ô santo y-a limosna.

A caron d'este castelo
Agarimadiñas todas,
Ou pol-a veiga ceibadas
Como bandadas de pombas,
As retelladas troneiras
Abertas ô sol que as doura,
Alcóntranse as brancas casas
D'a vila de Vilanova.

Vilanova d'os Infantes
E vila de grande sona:
N-hai zapateiro n-o mundo
Que bata millor a sola;
Non se cocen en ningures
Petadas qu'aquí non cozan,
E de aquí san pra os teares
As millores mazarocas.
Aquí está a gracia d'os homes
Y-a fror y-a nata d'as mozas;
En fin, sólo aquí naceron,
Sólo eiquí, Martiño e Rosa.

II

Alá pol-o ano de gracia
De mil seiscentos e trinta,
Era dono d'o castelo
Qu'en Vilanova se ve inda,
Don Xácome Mazcareñas,
Señor de catorce vilas.
Home de fárragos vellos,
N-a corte d'o rey vivía,
Pois gallego como hay moitos
Dáballe noxo Galicia.
Sólo d'ela se acordaba,
Se algunha ves o faguía,
Pra cobrar rendas e foros
Sin aviso e por xusticia.

Por estas falcatuadas
Todos olleira lle tiñan,
E cando cara á Madril,
Alá pol-o vrau, saían
En carros acugulados
Diñeiro, graus e fariñas,
Os probes d'os levadores
Que n-aqueles carros vían
Irse as mizquiñas ganancias
Con que seus fillos mantiñan,
De traballar eslombados,
Mentres os carretos se iban,
Quedaban pra sí dicindo:
«¡Que de solimán che sirvan!».

Entre a baixa servidume
Que don Xácome mantiña
Pra que lle coide d'os eidos,
D'os bes e d'as regalías,
Estaban Martiño e Rosa:
El pra faguer as vendimias,
Pr'as sachas e pr'as decotas
D'os xardís, ortas e quintas,
Y-ela pra gardar ò gando
N-as carballeiras veciñas.

D'os dous solasmentes Rosa
Dentr'o castelo vivía.
Martiño tiña vint'anos
E Rosa dazaséis tiña;
El era un mozo arrogante,
Y-ela un feitizo de linda;
Nunca tiveran amores,
Y-unque por ela bebía
Os ventos Xan de Ventraces,
Rosiña tomábao a risa.

Orfos antrambos á dous,
Sin amparo n-esta vida,

Servindo os dous ó mesmo amo
Topáronse certo día.
D'entonces, Martiño e Rosa
Sintiron ò alma ferida,
E quizáis que se morreran
De mal de malenconía,
Se unha mañá non quedaran
Noivos ò saír d'a misa.

III

Moito deben de quererse
Os criados de Mazcareñas,
Moito deben de quererse
Cando tanto parrafean.
Todal-as noites sentados
N-un grande poyo de pedra
Están parolando solos
O pe d'o castelo él y ela.

Mentira ou verdade, il corre
Dendes d'a vila hastr'a aldea,
Que pra n'outono casárense
Teñen a roupa xa feita;
Pero hai quen xura e perxura
(Nunca faltan malas lengoas)
Que d'eica os namorados
Sallan xuntados d'a igrexa,
Han de pasar moitas cousas
E han de nacer moitas herbas...

Mala cousa é n-este mundo
A condenada d'a envexa,
Mais non van descamiñados
Os que ò casamento negan;
Pois unha noite de lúa,
Noite caladiña e fresca
D'o mes de Santiago, cando
Todas son frores as veigas,
Todo é aromas ò campo
E doce música a terra,
N-a praza de Vilanova,
D'o castelo onde a cancela,
Martiño e Rosa falaban
De semellante maneira:

—Martiño, ¿qué díaño
Tes hoxe? ¿Non falas?
¿Pra estar com'o moucho
Viñeche d'a sacha?
Si cando te fuches
Noxado n-estabas
¿Qué frema trouxeche
D'o monte pr'a casa?...

¿Picoute unha cobra?
 ¿Guindoute unha galla?
 ¿Saíronche os lobos?
 Botáronche a fada?...
 Responde, Martiño,
 ¿Qué tes, qué te calas?
 —Non sei cómo te oyo,
 Garduña esclavada;
 Non sei cómo te oyo
 ¡Y-estoúme con calma!
 ¡Qué teño! ¿Qué teño,
 Pergúntasme, maula?...
 ¡Qué teño! Direicho...
 Pois... ¡téñoche lástema!
 ¡Traidora!
 —¡Dios mío!
 —Fiai de rapazas
 Que din que vos queren...
 ¡Fiai de palabras!...
 —¡Martiño!
 —¡O Martiño,
 N-impórtalle a nada!...
 —¿Pero home, toleas?
 ¡Asús qué disgracia!
 ¡Veciños!...
 —¡Non berres!
 ¡Non berres... e cala!
 —Pero home, si cousas
 Me dis que m'espantan...
 ¡Si mesmo das medo!
 ¡Si os ollos che saltan!
 Martiño, ven, séntate,
 Sosega, descansa;
 Eu nada che fixen
 Pr'o mal que me tratas.
 Soliña n-o mundo
 De nada mirada,
 ¡Faltábame agora
 Que ti me deixaras!
 Pois eu ben te quero...
 ¡Por eso non marra!...
 —Ti quéresme moito...
 Rosiña... rosada...
 Ti quéresme moito...
 Ti dícelo... e basta.
 O mesmo dixeches
 A Pedro Balada,
 Y-á Xan de Ventraces
 Y-ô amo d'a casa,
 Cando hai ano e medio
 Veu ver a labranza...
 ¡Que nunca él viñera!
 ¡Que nunca él chegara!
 —¡Santísimo Cristo
 D'Ourense me valla!...

—Pra que hoxe te axude
Xa é tarde, rapaza,
Y-eu, tolo, quería,
Y-eu, tolo, pensaba
Casarme contigo...

¡Miniña d'a casta!...
—Martíño, anque probe,
Faltar non me faltas.
¡Pois coida o que pensas!
¡Pois coida o o que falas!
Pra bulra, xa abundan
Seis meses de palra...
¿Qué Xan nin qué Pedro?
¿Ti sei que tes gana?...
No, pois... Esmiólame
C'o rabo d'a sacha,
¡Mais déixame a honra
Qu'é cousa sagrada!
¡Ay! Ti andas, Martíño,
Con malas compañías;
Ti xúntaste agora
Con xente malvada,
E crees esas linguas
Peores que a rabia.
Fas ben, xa que podes.
Dend'hoxe n-hai nada
De canto pr'a boda
Decirche esperaba...
Tocante á limpeza,
¿E pois qué pensabas?
*¡Cristal nunca viche
Que a miña igualara!*
—¡Rosiña!...

—¡A Rosiña
N-impórtalle a nada!...
Y-adiós! Se outra queres...
Porveito che faga.—

D'esta sorte marmurando
Rosa, d'esconsolo chea,
Facendo como que ría
Entrou n-o castelo aprêsa;
Pero anque fai que fagamos
Pra que se lle non coneza,
Ela vai limpand'os ollos.
Mentres que rube a escaleira.

N-a porta, como unha estauta,
Martíño mórdese a léngua,
Y-anque tose y-asubía
Como quen non sente penas,
Unha d'a boca lle sai
Y-outra n-o corpo lle queda...

Cando por fin, acordando,
Pensóu n-o que lle arrodea,
Dixo, falando consigo:
«Ou mente Xan, ou mente ela».
E logo, tirando ò chau
Desesperado a monteira,
Añidiu: «Non, pois... si Rosa
Ten d'o cristal a pureza,
¡Xuro á Dios, Xan de Ventrases,
Que ch'ei d'arrincal-a léngo!».

IV

Namentres, ¡coitadiña!, a nena namorada,
De pena esmorecida, chorando á fio está;
Mais vive d'o castelo n-a cámara aleixada,
E nadia d'os seus males se compadecerá.

¡Miraina! Pol-o lombo caíndolle ò cabelo;
Os ollos arrasados, partido ò corazón,
Metéuse n-o seu carto, pechóu c'o taravelo
Y está, ¡miña cousiña!, xemendo n-un rincón.

D'alcoba en qu'ela dorme pol-alta lumieira,
De albahacas tapizada, mapolas y-alelís,
Esbara ò branco rayo d'a lúa pracenteira
Y-o recendente aroma d'a campesina bris.

De alí, Rosiña escoita ò burbullar d'o río
Que d'o castelo preto dende us penedos cai,
D'os páxaros d'a noite ò resonante pío
Y-a música que ò vento n-as arboredas fai.

Mais ten tan consumido ò corazón de pena,
Qu'en nada topar pode consolo nin pracer,
E chora que te chora, como unha Madalena,
Da lástema, abofellas, da lástema de a ver.

Primeiro desengano d'o noso amor primeiro
Que tras contigo ò frío d'unha mañá sin sol,
¡Tú roesos com'os vermes a fror d'o laranxeiro,
Y-o corazón nos trocas en seco pirifol!

Por onde pasas deixas a baba corrompida
D'a lesme venenosa, amarga como a fel,
¡Convirtes n-un inferno a máis fermosa vida,
Detrás de ti non queda sinon fastío cruel!

N-o peito remordida por ese desengano,
Rosiña desbautízase, murchada de pesar;
Enxúgase as bagullas co a punta d'o seu pano
Y-excrama moitas veces, volvéndoas derramar:

«¡Eu, que así Dios me salve s'entendo o que me dixol
D'algunha malquerencia calunia, debe ser,
Por qu'eu xurar xurara, ô pe d'un crucifixo,
Que á nadia máis qu'él quixen, nin penso máis querer.

»Se probas m'él pidira e darllas eu pudiese;
Se arquiña d'as virtudes poidéralle amostar
Vería que gardada, anqu'él non lle interese,
Aquela virtú teño qu'ê meu deber gardar».

De solouzar ô cabo e pelexar cansada
Con tanto pensamento que n-a cabeza ten,
A coitadiña Rosa deitouse apesurada,
N-o cabezal chantando a fatigada sen.

Pouquiño á pouco os ollos fóronselle pechando
Doiñas ascendidas n-a lus d'un puro amor,
Y-á Virxen entre dentes unha oración rezando,
Quedouse adormecida n-un sono encantador.

Estonces, unha señora
Toda de lus rodeada,
D'estreliñas coroada
Que como diamantes son,
C'un mantelo n-a cabeza
De pano negro, muy lindo,
Caladamente, surrindo,
Entróu pol'a habitación.

Nunca se víu n-este mundo
Máis feiticeira criatura
Nin pra tan grande hermosura
Comparación pode haber:
Por ollos ten dous luceiros;
Por dentes, pelras d'os mares;
Por greñas, rayos solares;
Por risa..., un amanecer.

D'as orellas pendurados
Leva us aretes de lume,
E por gallega costume,
Dengue de pano sedán;
Zoquiños de pau de almendro
N-os pes de feitura enana,
Y-ô cinto unha muradana
Con plegues que xenio dan.

Pasiño a paso, chegouse
A cama en que dorme Rosa,
E botándolle graciosa
Unha mirada de amor,
Díxolle c'un tono brando
Que música parecía:
«Rosiña, a Virxe María
Traiche consolo e favor.

»Eu ben sei que a túa y-alma
Está cuberta de loito;
Eu ben sei que sofres moito,
Porque hai quen duda de ti;
Pero eu, que dendes ò ceo
Coido de aquel que me chama,
Eu farei, sí, que a túa fama
Quede cal foi hastra aquí.

»Non chores, miña pequena,
Non chores máis, pastoriña;
Eu velo por ti, miniña,
Ti d'a miña conta estás.
Martíño estará pesante
Mañá quizáis d'o que figo;
Pasado serei contigo
N'o monte, si ó monte vas».

Calóuse Nosa-Señora
Y-envolta en dourada nube,
Rube... que rube... que rube...
Perdéuse n-a inmensidá.
Rosa quedóuse dormindo
A seu pracer e regalo.
Pronto espertará: xa ò galo
Cantóu, ventando a mañá.

V

—Moito madrugas uxe—
Dixo Xan de Ventraces a Martíño,
Topándo-o c'unha cara de forruxe
Pol-a mañá moi cedo n-un camiño.
—Nunca fun perguiceiro—
Repúxolle Martíño de mal modo,
Porque Martíño é pouco paroleiro.
—Pois fillo, así e todo,
Outrol-o seu negocio fan primeiro...
—Ant'eso... ¡qué lle queres!...
Si foran como ti todol-os homes...
—Olla, á mal non m'ó tomes,
Mais... tés pouco partido entre as mulleres.
—Xan, levo moita presa,
Porque teño que faga n-a devesa.
Vou pra Porto d'Outeiro,
Que sinón, ten presente o que che digo:
Sobr'esas y-outras cousas que me calo
Moito tería que falar contigo,
Moito que agora vale máis calal-o...
—¡Ouga! ¿Xa t'enrabuxas?
Ay, Martíño, calquera que t'escoite
E ben non te coneza,
Dirá que non tés miolo n-a cabeza,
A forza de pensar dende onte á noite.

O meu conto volvendo,
 Como antes che decía,
 Non hai unha muller que non se ría
 D'o parviño qu'és tí...
 —Eu non t'entendo.
 Fala craro, si sabes;
 Pois ò demo me leve
 Si dende que me dis cousas tan graves
 Me non tes tiritando, como a neve.
 ¿Conque... dis que as rapazas d'o concello
 Falan por ahí de min? ¡Mirai ò diaño!
 ¡Pois estóuche servido!...
 Pero teño entendido
 Que inda me qués cal quer ò lobo ò año.
 ¡Qué ll'hemos de facer! Y-eu que creía
 Que nadía que falar de min tería...
 —¡Ma... canté! Pero vives enganado,
 Porque onte á noite aíña,
 Díxom'en certo son certa veciña,
 Falando de qu'estaba namorado,
 Que máis sorte que ti tiña-a calquera
 Esguízaro mirrado,
 De pernas tortas e de cara fera.
 «Y-esto ben se adiviña
 —Decíame a rapaza d'o relato—
 Porque despois de que a levóu ò gato,
 E cando él vai en busca d'a sardiña...»
 —Cálate, Xan, e vaite; que inda é cedo
 Pra que contigo un escarmento faga;
 Non afondes a chaga...
 Non me fales xa máis d'ise segredo
 Que pesa sobre min como unha praga...
 N-o meu pelexo ponte:
 ¿Non che abondóu canto dixeches onte?...
 Líscate, Xan, líscate axiña, pronto;
 Que sin que nadia o note nin sospeite,
 Cando me fagas falla, buscaréite...
 Porque che teño que contar un conto...
 ¡Ladras ben..., rabearas!
 Mais si cal tés maldá tiveras forza,
 As probas d'o que dis xa me amostraras
 Sin agardar que a gorxa che retorza.
 —Martíño, ¿logo picaste?
 Folgárame de ver qu'eras valente,
 Porque ind'hai quen che di —¡cousas d'a xente!—
 Que cando c'un te atopas..., esfurrícaste...
 —O que che diga tal, dille que mente...
 Eu nunca de gabarme fun amigo,
 Nin loitas deprendín, nin ò pau xogo;
 Pero o que me fixo unha —¡olla o que digo!—
 Quer quixera, quer non, pagóuma logo.
 Si ti crérme non queres,
 O mal será pra ti; pois che prometo
 Que si de hoxe n-un mes conta non deres
 D'a honra de Rosa, á que furtache ò creto,

¡Heiche crabal-a lingua n-un espeto
Para escarmento de homes e mulleres!
—¿E verdade o que dis?

—Non ch'o repito.

—Pois entón... ¡hastr'agosto!

—¡O dito... dito!—

D'esta sorte falando
Xan de Ventraces y-o infelís Martiño,
Fóronse separando,
E sin decir máis nada
Colleron cada cal por seu camiño:
Martiño triste, Xan asubiando.

O día crarexaba;
D'o sol, que a relumbrar encomenzaba,
Unha franxa marela
Pol-os altos petoutos s'extendía;
A brisa n-as silveiras rebuldaba,
Y-alá n-o cevo —pendurada estrela—
Chilraba aletexando a cutuvía.

D'o lado de Levante
De sombra e lume pabellón flotante,
Vai correndo mainiña, mainamente,
Tapand'os hourizontes, negra nube,
E d'ela por didiante
Trévoa de fogo ardente
Esparxe húmedo cheiro á terra quente.

Martiño camiñaba
Máis triste cada ves, a toda prêsa.
¡Cantas bágoas choraba
Por aquel camiñoño d'a devesa!

«Querer unha rapaza hermosa e pura;
Pedil-a por muller con cortesía;
Ir forrando pr'a boda e máis pr'o cura;
Gardarlle ley un día y-outro día;
Respetal-a, adoral-a con locura;
Pegar por ela choutos de alegría,
E cando un está lévedo, ceguiño
Pol-a amorosa febre,
Escoitar unha noite n-un camiño:
Non te cases, Martiño,
Si non queres levar gato por lebre...

»Traballar toda a vida;
Andar bregando sempre c'o esta aixada
Pra conservar sin lixo, ennobrecida,
A limpa fama de meus pais herdada,
E de pronto escoitar de boca allea
Unha mañá, n-o medio d'un camiño:
Mira o que fas, Martiño,
Que che se rin de ti por tod'aldea...

»¡Ay!, co'estes comparados,
Nada os tormentos son d'os condenados!
¿Será verdá, Xan de Ventraces?... ¡Dim-o!
¡Ten piedade de min, d'estas bagullas,
D'este inferno en que ximo,
Devorado por dentes como agullas!
Eu non sei si te crea,
Pero... ¡Virxe María!
Si dixeses verdade eu morrería...
¿Seral-o demo? ¡Arrenegado él sea!».

Así decindo ò mísero labrego,
Sin calma nin sosego,
Metéuse n-a devesa de contado,
E d'o seu sacho armado
Comenzóu sin refoigo ò seu trafego.

Levaba xa Martiño,
Rapaz de moito aguante,
Sete horas de traballo seguidiño,
Cando n-esto, de vento un remuiño
Erguéu a terra pol-a veiga adiante.
A densa polvadeira
Escurecéu ò sol por un instante,
Y-estremecendo val e carballeira,
Rachóu a negra nube de Levante
O rouco son d'un trono frameante.

As gárgolas d'o ceo
Esgazáronse entón e d'o seu seo
Tanta chuvia mandaron,
Que as hortas se arrasaron,
O río esbordóu, cheo,
Y-os árbores y-as prantas desfollaron.
N-a tempestade aquela
Caía como un rayo cada gota
Y-en ningures se víu outra como ela.

Martiño, harripiado,
N-o ventre se metéu d'unha cañota.
¿Qué lle import'ò coitado,
Si está da auga d'o ceo agarimado?
¡Ay!, ¡non-o está d'a que d'os ollos bota!...
«¿Poidera ser —decía—,
Poidera ser que Rosa m'enganara?
¿Rosa, por qué daría
Canto Noso-Señor n-o mundo cría,
Hastra un reino, s'en sorte me tocara?
Non pode ser; non pode ser, de fixo.
Pura como un cristal, dixo onte á noite.
¡Pura como un cristal!... Cando m'o dixo,
Non hai razón pra que co'a duda loite».

Brillóu entón, de súpeto,
N-os ceos un relampo,
Qu'espaxexendo a brétema
N-un rayo reventóu.
Ardéu en fogo a atmósfera,
Alumióuse ò campo
Y-esnaquizóuse ò árbore
En que Martiño entróu.

D'a labazada eléutrica
Que l'espidióu ò rayo,
Martiño cego, atóneto,
Caíu tumbado ò chau.
Mas logo, repoñéndose
D'o natural esmayo,
Xusgándose cadávere
Levóuse ò peito a mau.

Pouquiño á pouco os párpados
Abrindo, persinóuse,
Y-ò ver pasada cáxeque
Tan forte tempestá,
Saniño e salvo véndose,
D'a terra levantóuse
E d'a cañota cóncava,
Saíu tranquilo xa.

Mais inda ben, ¡meu ánxele!,
Non dera unha zancada,
Cando trasposto en xúbilo
N-o chau se acrequeñóu.
«¡Nunca eu nacera!...», díxose,
E recabando a aixada,
Unha non vista endrómena
D'a terra levantóu.

Era unha pedriña pedra,
Era unha pedra pedriña,
Como un ovo de galiña,
Tallado en fino cristal;
Unha pedra primorosa,
Elíptica, limpa, pura,
De artificio e soldadura
Sin xiquera unha sinal.

Mirada dendes de lonxe
Reloce como un diamante,
Parece de algún xigante
Ollo sin párpado, atrás;
Pero mirada de preto,
Suspende, ademira, espanta,
Vendo n-ela a imaxe santa
D'a bendita Nai de Dios.

Non é un croyiño formado
Pol-os gotexos d'a terra,
Nin en canteira nin serra
Puido topal-o ninguén.
Non é unha pedra de neve
Que a calor derretería,
Nin salación, que tería
Outra forma d'a que ten.

Non é un aerolito ardente,
Anaco de pedra extrano,
Cuyo orixe soberano
Iña se non alcontróu.
Non é volcánica lava,
Que fóra de côr máis louro,
Estalacta, nin meteouro...
Nin ò diaño que o inventóu.

Esta é unha pedriña pedra,
Esta é unha pedra pedriña,
Tan rara, tan pulidiña,
Como outra n-orbe non hai.
¡Mesmo parece unha bágoa
D'os ollos de Dios caída,
Pra se quedar convertida
En cárcere de sua Nai!

¡Qué hermosa está dentro d'ela,
Qué linda Nosa-Señora!
¡Con qué gracia seductora
Deixa seu sembrante ver!
¡Por ollos ten dous luceiros;
Por dentes, pelras d'os mares;
Por greñas, rayos solares;
Por risa..., un amanecer!
... ..
... ..

Vendo tanta maravilla
Metida en tan curto espacio,
En tan pequeno palacio
Tanta grandeza de Dios,
Martíño, pasmado todo,
Tomando ò cristal á peso,
Escramóu: «¡Ande por eso!...
¡Ande por eso..., ollai vos!».

Quíxose pôr de arrudillas,
Quiso quitarse a monteira
E gardar n-a faltriqueira
O milagroso cristal;
Pero d'os seus pensamentos
Segunda ves asaltado,
Decindo: «¡Estóu rematado!»,
Tiróuno d'un saque ò val.

«Non —continóu—, Dios non quere
Que logre a miña demanda;
Xa Dios á sua Nai non manda
Pra os namorados valer.
Eses foros outros tempos...
Y-ese cristaliño gayo
Foi... a chispa de aquel rayo
Que me debera fender».

N-esto veuse vindo a noite
Y-arrematada a faena,
Martiño, sempre con pena,
Foise indo cara ô lugar;
E cando entróu pol-a vila
Dixo de remordos cheo:
«¿Será un aviso d'o Ceo?...
¡Non che quixera apostar!».

VI

Se a tradición que sigo n-algo non mente,
D'as escenas pasadas ô día seguinte
Pol-a mañá,
D'un salgueiriño á sombra, sentada, fiando,
N-o val de Vilanova, gardando ô gando
Rosiña está.

Inorante de canto lle acontecía
O probe de Martiño, por quen sufría
Soedades mil,
Rosa, n-a cinturiña cravada a roca,
Mazaroca fiando tras mazaroca,
Pensaba n-il

E mentres qu'en suspiros lanzaba ôs ventos
Os ais que lle arrincaban seus pensamentos
Tristes, crués,
Pol-o campo os cabirtos corretexaban
Y-as vacas y-as ovellas depinicaban
Toxo e cardés.

Coitada pastoriña sin paz nin calma,
¡Cántas feles n-o fondo d'a tua y-alma
Deixa ô amor!
¡Cántas sombras n-o ceo d'os teus encantos!
¡Cántas bágoas n-os ollos! —¡vállante os santos!—
¡Cánto delor!

Orfa desque naciche, triste, esfameada,
Anque probe hasta agora, tua vida honrada
Por ti falóu.
¿Qué che importóu d'as touzas dormir á sombra?
¿Qué che importóu d'espíños pisar alfombra?
¿Qué che importóu?

Todo o pasache rindo... Todo se pasa
Mentres que quede a honra dentro d'a casa;
Pero, ¡ay de ti!,
Despreciaches un home por pretendente,
E destonces tua fama, de xente en xente
Vai por ahí...

¿Qué fixeches, Rosiña desventurada?,
¿Qué fixeches?... ¿Estabas empecatada
Pra tal faguer?
Despreciar por Martiño, Xan de Ventraces...
Non sabes d'o que os homes che son capaces.
¡Probe muller!

«Traballar toda a vida desosegada
Pra conserval-a honra d'abós herdada,
Santa virtú,
E cando unha c'o noivo ten parrafeo,
Escoitar que nos dice: *¡Xa en ti non creo,*
Rabearas tú!

»Ir comprando pr'a boda tod'os trebexos,
Tod'o día toparse d'o noivo lexos
Morta de afán,
E cando a noite chega pra os namorados,
Escoitar que nos dicen labios amados:
¡Vaite con Xan!

»¡Non hay pena como ésta tan horrorosa!
¡Non hay pena como ésta!», marmura Rosa
N-o salgueiral,
E de pronto a coitada pra ò chau mirando
Recolléu d'entre as herbas, toda tembrando,
Aquel cristal.

.....
.....

«¡Asús, qué galanura! —repuso—. ¿Estarei cega?
Vestida de gallega a Reina d'a hermosura,
¿N-a miña mau, afé?
¡Non pode ser! ¡Toleo!... Riráse ô que ll'o conte;
Pero eu soñei nantronte que viña dende ò ceo
D'a miña cama ô pe.

»¿Será verdade, Rosa? Metida n-un oviño
Tan piquirriquichifío, tan linda, tan hermosa,
Como a mirei entón?
¡A mesma muradana que lle caía tanto!
¡O mesmo dengue!... ¡O manto de terciopelo ou pana!
Non estou tola..., non,

»S'en torno non pacera, mirándome, meu gando
Que estou inda soñando dixérase calquera...
¡Asús! ¡Vaya que ser!

¡Qué ollíños, qué mirada, qué beizos, qué cabelo,
Qué orellas, qué mantelo, qué frente nacarada!
¡Qué diaño de muller!

»E mira... e rebuldexa... e rise a santa imaxe...
¡Cómo me amostra ò traxe! ¡Cómo me parpadexa!
¡Algo me vai pasar!
¿Qué dis?... ¡Falarme quere! ¿Escoitaréina? ¡Cala!
¡Pois é verdá que fala!... ¿Señora?... ¡O que quixere!
Xa estouvos á escoitar.

»¿Qué acod'a cita? ¿E logo?... ¿Qué ven por Dios mandada
Pra que me vexa honrada ò qu'en celoso fogo
Xusgóume criminal?...
¡Señora! Unha pastora, baldón de toda a xente,
Non era merecente de têr tal defensora...
Pero... falai, sí tal.

»¿Qué quer, que lle levantan n-o val unha capilla?
¿Qué quer, que de arrudillas lle recen e lle canten?
Pois ben, querida, ben
Pero... calóuse..., ¡axiña! ¡Xa non, xa non a escoito!
¡Quizáis non fale moito, como é tan piquiniña!...
Pero ¡qué gracia ten!

»Pois ela algo me dixo de qu'eu non me recordo...
Non teño ouído xordo, mais eu non sei de fixo
Qué palabriñas son...
¡Me ama!... «Pr'os que non amen serei sempre invisibre
—Decía— y-é imposibre que falte ôs que me chamen
De todo corazón...

»¿Qué farei eu, croyiño, que agora máis che agrade?
¿Levarte onde ò abade? ¿Levarte onde a Martiño?
¿Qué diaños eu farei?...
Teique, ovelliñas, teique... To aquí, chiviña, trenca!...
¡Cardosa! ¡Aquí, xuvenca!... ¿Quéreste bulrar seique?...
¡Ei, pr'o cortello, ei!».

VII

Unha noite azul de agosto
Como de vrau regalada,
Vilanova d'os Infantes
Toda é bulla e algazara.

Nunca misteriosa lúa
Verteu por lus tanta prata,
Nin n-as silveiras a brisa
Esparramou máis fragancia.

Pol-a praza e pol-as rúas
As mozas cantando pasan,

Y-os mozos van detrás d'elas
Dando atruxos e palmadas.

Imporvisando un turreiro
A porta de cada casa,
Por todas partes s'escoita
Son de pandeiros e gaitas.

De legua e media â redonda,
Os mociños d'a montana
Saúdan aquela festa
Co'a lus d'os fachós de palla.

As vellas de toda a vila
Sân d'os balcós âs barandas,
Y-os nenos emporranchiños,
Co'a cabeciña rapada,
Brincando e choutando enrédanse
Entre as pernas d'os que bailan.

Esta noite os zapateiros
Non queren coller-a chaira,
Nin as rapaciñas fían,
Nin os forneiros amasan.

Esta noite en Vilanova
E noite de fuliada;
Que así o dispuxo ò Concello
Y-o señor abade o manda.

O abade de Vilanova,
Que don Xan de Barros chaman,
Pra congregar òs frigueses
Mandóu tocal-as campanas.

Encasquetado ò bonete,
Vestido de estola e alba,
Subiuse ò pulpeto e dixo
Os que debaixo escoitaban:

«Hirmauciños: Xa sabedes
Como fai catro semanas
Se dinóu Nosa-Señora,
Por medio d'unha rapaza,
Vír visitar esta vila
Pra facer n-ela morada.
De tanta mercé asombrado
Como Dios nos dispensaba,
O señor bispo de Ourense
Quixo vel-a imaxe santa;
Pero correu tantas terras
N-este tempo a sua fama,
Que cando ò bispo faguerlle
Unha capilla pensaba,
O rey don Felipe Carto,

Que hoxe en paz goberna España,
Coidando non fose certa
Maravilla tan sonada,
Mandóuna pedir de présa
Pra vela y-ademirala.
Eu mandéilla moi envolta
Entre outras reliquias váreas:
O rey miróuna, tocóuna,
Volvéu á vela e tocala,
E c'os ollos relampados
Y-a lingua de media vara,
Dudaba de canto vía,
Como Dídimo dudara.
¿Y-entón que fixo? Temendo
Que ò cristal en qu'encerrada
Está a Virxe fose cousa
En que pudesese haber trampa,
Chamóu os máis afamados
Artífices á sua cámara,
Díxolles que xaminaran
O cristal con toda calma,
E declarasen en autos
Canto de raro notaran.
Así se fixo: prateiros
E péretos d'a Real Casa,
Homes de letras e ciencias
Xuntáronse n-unha sala
D'o seu Pazo, n-a presenza
De mil xentes cortesanas,
E despois de grande estudio
Y-adimiraciós sin tasa,
Dixeron todos a unha
Que o que de ver acababan
Non tiña n-o mundo enxempro;
Y-así, que ó cristal y-a santa
Eran de orixe divino,
Pois outro non lle atopaban.

»Despois d'este xuramento
Todos caíron ás prantas
D'a nosa Virxe, y-estonces
Rey, cabaleiros e damas
Fixéronlle ofrendas ricas
De xoyas de ouro e de prata,
Pra que se ll'erga unha ermida
N-o eido en que foi topada.
Todos estes pormenores
Dam-os ò rey n-unha carta
Que unha posta de Madril
Mesmo de entregarme acaba.

»A Virxe xa volve estare
En Vilanova: ¡adoraina!
E namentes que os pedreiros
Non lle levantan a casa,

Vinde rezarlle á esta igrexa
VIRXE D'O CRISTAL chamándoa.

»Y-agora ídevos con Dios;
E d'este día en lembranza,
Hoxe e mañá, si Dios quere,
Ninguén n-a vila traballa.
O mesmo que ò Concello,
Cedendo ás miñas instancias;
De darvos a mesma orde
O pregoeiro se encarga».

* * *

Cando da igrexa saíron
Cantos dentro d'ela estaban,
Martíño foise rondare
De Rosa baixo a ventana.

Rosa estaba n-o castelo
De xentes arrodada,
Porque como era bonita
E vive en fama de santa,

Dendes que gardando ò gando
N-o val á Virxe topara,
A todos lles gusta, e todos
Van, pra que peque, á tentala.

Xa fixo un mes que Martíño
Tivo con Rosa palabras,
E inda as paces non fixeron,
Porque á tesón nadia os gana;

Pero Martíño está seco
De celos como unhas pallas,
E non pode aturar máis
Un mal de qu'él mesmo é causa.

Por eso, como arastora,
Veu moitas veces de husmada;
Pero Rosa, ou non-o vía,
Ou por non velo esviaba.

Levaba agora d'espera
Bo anaco baixo a ventana,
Pero Rosa non saía;
Como outro que di... nin ganas.

Martíño tose que tose...
Martíño canta que canta...
Pasea que te pasea...
Pero o qu'é Rosiña... ¡nada!

Alá arriba ò coitadiño
Ouía gromas e cántigas,
E cecáis Rosa se ría
Mentras él s'enrabexaba.

Por fin, cando xa Martiño
Se iba meter n-a sua casa,
Rosa somóuse, y-estonces
Trabaron estas palabras:

—Gracias á Dios, miña Rosa...
¿Dasme un ramiño de albahaca?
—Cando o que podo me piden,
Nunca neguei nada á nadia.

—Dios che faga tanto ben
Como lle das á miñ'alma;
Que dende que non te vexo
Parece que algo me falta.

—Non te me veñas co'esas,
Martiño, que... todo acaba...
¿Non te acordas xa d'a noite
Que *treidora* me chamabas?

—¡Ay! Bo castigo me deches
Y-outro máis grande esperaba.
Dudei de tí..., un mal amigo
Díxome... ¿Quén non dudara?

Pero ese crime... custóume,
Si viras... ¡ay!, tantas bágoas...
—¿Y-arrepentíchete?

—Escoita:
Esa noite mal falada

Dixécheme: «Estóu tan limpa
Como un cristal». ¡Ben falabas!
Porque á mañá d'o outro día,
Sin que ti me as amostraras,

Dios mesmo me daba as probas
D'a pureza d'a tua y-alma.
O cristal que ti alcontraches
Antes de que ti o alcontraras,

Eu ch'o topei, eu ch'o tiven
N-esta mau callosa y-áspora,
Eu fun quen o vin caíre
Y-eu quen o tirei con rabia,

Sin conecer..., ¡malos demos!,
Cánta grandeza encerraba.
¡Ti sí que sorte tiveches!...
Diol-o quixo, y-é moi sabia

Sua divina vontade.
—¡Quén sabe si me chamaba
Dios pra sí de esa maneira,
Martíño!
—¿Qué dís? ¿Qué falas?...
—Non xures, por Dios, Martíño.
—¿Pensas morrerte, rapaza?
—Non; pero a conta eche a mesma:
Penso casarme...
—¡Acabaras!

Pois o qu'é por min..., agora
Mesmo, si queres.

—Fai falla
Têr dote: ò señor abade
De aprontarme deu palabra.

—¿Dote? Ti non-a precisas.
—Pois xa che vendín as sayas
Y-o pano de frores..., todo,
Pra que haxa n-a festa gaita.

—¿Logo vas casarte emporra?
Si en ves de vender compraras...
—E que... pr'o meu casamento
Abóndame unha mortaxa.

—¡Ouga! ¿Casarse é morrere?
—Cando con Crist'un se casa,
Morre pra ó mundo...

—¡Rosíña!
¿Monxa ti?...
—¡Martíño, cala!

¡Cala... e vaite! Si eu non poden,
¡Que outra felice che faga!
—¿Y-así... me deixas..., Rosíña!
—¡Martíño..., a Virxe m'o manda!

VIII

N'esto Rosa arretiróuse
D'a ventana d'o edificio,
Deixando teso n-a rúa
O desdichado Martíño.

Páledo, sombrío, atóneto,
Como un mármore de frío,
Sin pestanexar xiquera,
Cravado está n-aquel sitio.

Estonces unha risada
Bulrona chegóulle ó ouído...

Risada de lobo farto...
Risada de cucudrilo...

—¡Raxo de Dios! —dixo ò punto,
Todo en cólera acendido—;
¿Quén se ri?

—Xan de Ventrases.

—¿Ti, ladrón de honras?

—O mesmo.

—¡Fólgome! Así como así,
Teño unha deuda contigo
E youna cumprir agora.
—Cantas queiras. Veño listo.

—Pois abonda de parola.
—Abonda, o mesmo che digo.
—Cara Soutoverde, Xan.
—Cara onde queiras, Martiño.

IX

Pol-a mañá d'o outro día,
N-o monte de Soutoverde,
Por cima de Vilanova,
Non se cabía de xente.

Alí, todos asombrados,
Rapaces, homes, mulleres,
Miraban co'a boca aberta
Unha cousa qu'estremece.

Sobre ò marco de unha herdade
Cravada unha estaca vese,
E d'ela n-o cuturiño
Está unha lingua pendente.

Us din: «Pol-o qu'é de longa,
A d'unha besta parece».
Y-outros: «Parece a de un bácoro,
Según a sangue que verte».

Estando n-estas e n-outras,
Sin saber cómo, corréuse
Qu'era de Xan de Ventrases
Aquel cativo presente.

Pois pol-a mañá moi cedo,
Xan, derregado, morréndose,
Chegou á vila mostrando
Non têr a lingua entre os dentes.

Cando esta nova se soube,
Moitos lástema lle teñen;

Pero moitos máis exclaman:
«¡Ben feito, pra qu'escarmentes!».

A Xusticia andivo tola
Precurando o delincoente,
Mais como Xan non falaba,
Non pudo darse co'ele.

Martiño fíxose ò zorro,
E cando a que tanto quere
Foise á Allariz meter monxa,
El, anamorado sempre,
Foise detrás pra vivire
D'o seu conventiño enfrente.

¡Probe rapaz! Unha noite
D'o frío e triste decembre,
D'a profesión de Rosiña,
Pasados xa catro meses,

Martiño, ô pe d'o convento,
Ardendo en morosa febre,
Estaba mirando a reixa
D'a celda en que moitas veces
Se lle figuróu de Rosa
Ver ò sembrante celeste.

Pensaba que tral-as pedras
De aquel recinto solene
Habería quen sentise
D'a mesma sorte qu'él sente,

Sin conecer que as miniñas
Que a vida á Cristo lle ofrecen,
Deixan â porta os amores
Cando n-o claustro se meten.

Nevaba. Mainiñas, mainas,
Quediña, quediñamente,
Iban caíndo..., caíndo...
As folerpiñas d'a neve.

Moito os ollos arregala
E moito a cabeza ergue,
Pero n-a reixa d'a celda
Nada Martiño destengue.

Sempre fitando, fitando,
Nin á refolgar se astreve,
E por pensar n-a sua Rosa
Hastra d'o frío s'esquece.

Tras unha hora, outra hora
Vai pasando lentamente,

Y-él, nin se move d'o sitio,
Nin se coida d'a entemperie.

De ves en cando ò coitado
Sin darse conta estremécese,
Harripiáselle ò corpo
E bate dente con dente.

Vales, outeiros e montes
Bórranse e desaparecen,
Y-un branco sudario, triste,
Por todas partes se estende.

Acolá enriba, n-a reixa,
Todo escuridá entramentres;
Nada se sinte, nin nada
Detrás d'os ferros parece.

Martiño, n-aquel istante
Ver á Rosa parecéndolle,
Quixo falarlle... e non pudo...
Asospiróu... e morreuse.

A neve que n-él caíra
Foi facendo d'él á rentes
Unha foxa que o tragaba
Dendesd'os pes hastra a frente.

Sobre ò seu corpiño morto,
Quediña, quediñamente,
Iban caíndo..., caíndo...
As folerpiñas d'a neve.

X

Leutores, se olvidando d'o mundo os traballiños
Vos forades de paseo de Vilanova ó val
Entrade respetosos, entrada caladiños,
N-a primorosa ermida d'a VIRXE D'O CRISTAL.

Si escasos de fortuna bicades a sua pranta;
Si á visitala vades faltiños de salú,
Secorrerávos logo a milagrosa santa;
N-o mundo non hai outra que teña máis virtú.

De tristes agarimo, de probes esperanza,
D'os namorados guía, sostén d'o labrador,
Canto de Dios quixere, tanto de Dios alcanza;
Non hai quen lle non deba consolos e favor.

Cando eu era pequeno, por miña nai levado,
D'a aparición pedinlle a lenda celestial;
Si cal a deixo escrita non fôr d'o voso agrado,
A culpa non botedes á VIRXE D'O CRISTAL.

S A Ú D O

¡Ouh!, meiga cibdá d'a Cruña,
Cibdá d'a torre herculina
De xeneraciós recordo
Máis fortes que as de hoxe en día;
Cibdá que por sobre os mares
Erguel-a cabeza altiva,
Cal onte n-as tuas murallas
O brazo de María Pita:
¿Qué tês n-ese teu recinto,
Que tês pr'os que te visitan,
Que conecerte non poden
Sin que deixarte non sintan?

Tempos houbo en que revolto
N-a loca redemuña
Que pol-a terra me leva
En direución nunca fixa,
Día e noite alumeado
Por unha estrela maldita,
Deixando d'os patrios lares
As gasalleiras delicias,
Pisei teu chau, de camiño
Pra máis aleixados crimas.

Páxaro novo soñara,
Cando nin pruma inda tiña,
Voar de un ceyo en precura
Máis grande que ò de Galicia;
Pero non ben d'as tuas prazas
Pasei sobre as pedras limpas,
Non ben d'esos teus verxeles
Os frescos cheiros sentira,
D'os teus aires namorado
Que embebedan e feitizan,
Renunciei terras extranas
Y-amor pedinche e caricias

Nai cariñosa, tí décheme
Canto dar-me entón podías:
Consolo pr'as miñas bágoas,
Pr'os meus males medicina;

E inda esquecerme non poden
D'as tuas saladas brisas,
Que me ourexaban a fronte
Por fogo de febre ardida.

Era eu neno, sí, moi neno,
E por esas prayas iba
Collend'o nacre das cunchas
Que n-as tuas orelas brillan.
Risoñ'o sembrante murcho
—Que xa murcho entón o tiña—
N-un bote me bambeaba
D'o Orzán sobre as ondas rizas.
¡Ay! N-ese mar tormentoso,
Que de Tirteo n-a lira,
A estrofa enérxica e fera
D'a libértá dependía.

Dotáronme d'alma ardente
As auras que che dan vida,
De firmeza n-o infortunio
Os pedrouchos d'as tuas illas.
Ti fuches quen me falaches
D'extrana maneira mística,
D'este santo amor d'a patria
Que se sente e non se exprica.

Era eu neno, sí, moi neno,
Cando por teu chau corría,
Hóspede que inda sin nome
Regalabas compasiva...
¡Cruña, Cruña! Cal fuxiron
Aqueles prácidos días.
Hoxe non me coneceras
—Tan outro son— si me viras.

Alma vella en corpo novo,
O que un recordo ch'envía,
Dinantes que dependure
D'un negro cipreste a lira,
Cantarche quixera cántigas
De tantos feitizos dinas;
Mais miñ'arpa non ten cordas
De amores nin de alegrías,
E sólo tristes salayos
As poucas que quedan guindan;
Recólleos, cibdá sagrada;
N-eles os cariños vibran
De miñ'alma que te adora,
De meus beizos que te bican.

O "CIPRIANILLO"

Xan de Deza, bon labrego,
Que deixache tanta sona
N-as Castillas,
Onde, manso boy gallego,
Fuche a gala, a fror y-a tona
D'as cadrillas.

Mau de ferro, brazo forte,
Fouce d'ouro a máis lucida,
Rey d'a sega,
Que sin medo algún d'a morte
T'afanache toda a vida
N-a refrega.

Xornaleiro que aforrache
Máis que toda a freguesía,
Traballando;
Que de teu á têr chegache
Unha terra regantía,
Carro e gando.

Triste paria que, por termo
D'un vivir curvado e combo
Sobr'a aixada,
Tópaste hoxe probe e enfermo,
Y-a pedir c'un fol ô lombo
Pol-a estrada.

Conta, conta, Xan de Deza,
Como foi ò te ir quedando
Tan esquíu,
O perder tanta riqueza,

Adquirida sudando
Fío á fío.

—

Cóntame, Xan qué che pasa
Pra, despois d'haber mercado
Casa e hortas,
Vender hortas, vender casa
Y-andar hoxe atravesado
Pol-as portas.

—

Hai quen di que non sei cándo,
Non sei quen falouche á orella
—¡Cousa extrana!—
D'un libro de contrabando,
Escrito n-a fala vella
Castellana.

—

Entre as follas revegadas
Dese libro danse señas
De tesouros
E riquezas enterradas
Pe d'os ríos e d'as brañas,
Pol-os mouros.

—

Quen as busque, tras de lel-o
Moedas topa conservadas
D'os reis d'antes,
Pentes d'ouro pr'o cabelo
Y-arcas fondas, cuguladas
De diamantes.

—

O saberes tal notiza,
Maxinache d'o praneta
Seres dono,
E rōido d'a cubiza
Dende entón nin paz compreta
Tês, nin sono.

—

Pra c'o libro te fagueres,
Traballache cal ferido
D'unha espora;
Fuche rico antes de o leres;

Mais agora que o tés lido,
¿Qué es agora?...

—

¡Probe Xan, qué desengano!
Cantas terras rexistrache
C'os teus ollos,
Rexistráchel-as en vano:
¡O tesouro que topache
Foi de piollos!

—

Non á ti: d'o que che pasa
Culpa ô fisco, ô ruin goberno,
Xan de Deza;
Ese lobo que t'arrasa,
Que te fai meter n-o inferno
De cabeza.

—

Mais os fados teus adversos
Outros foran si ô mitrado,
Por seu brillo,
Como condena os meus versos,
Condenara ô condanado
Ciprianillo.

—

Olla Xan: pra esas tristuras
Que t'afogan, pra eses doores,
Hay recetas:
D'os magos deixa as leuturas;
Lee os gallegos escritores
E poetas.

—

Non máis soñes, bon labrego,
Non máis soñes montes d'ouro
Nin moreas.
Teu millor libro é ô gallego,
Teu gran tesouro-ò tesouro
D'as ideas.

—

Candó consultes Murguía,
Paz, Pondal, Añón e Lamas,
E n-o bico
As canciós de Rosalía

Teñas sempre, que tanto amas,
¡Serás rico!

—

Serás rico, Xan de Deza,
Mal que pese à gorxa rouca
D'algún frade;
Que n-o mundo a môr riqueza
E'a virtude —c'unha pouca
Libertade.

—

Si eses nomes soletreas,
Recobrar podrás d'un tombo
Casas y h-ortas;
E de pan tuas tullas cheas,
Non irás c'un fol ô lombo
Pol-as portas.

—

Eses nomes tén virtude:
Son estrelas de fagueiro,
Doce brillo,
Que dan bes e dan saúde:
¡Son a Pátrea! —ò verdadeiro
Ciprianillo.

UNHA BODA EN EINIBÓ

I

—¿Cómo te chamas, rapaza?
—Chámome Adega Silván.
—¡Ay, Adega!... Entr'esas *silvas*
Quixéram'eu enredar...—.

Tal dixo a certa miniña
Certo díaño de rapaz,
E dend'estonces antrambos
Quérense a non poder máis.
Todal-as noites de inverno
N-as fiadas d'o lugar
Están de groma e palique
Dend'entón Adega e Bras;
E non hai festa n-aldea,
Nin procisión n-a cibdá,
Onde xuntos non se atopen
Un galán y-outro galán.

Cando hai danza n-o turreiro,
E Bras ó turreiro sai,
E sempre Adega a primeira
Que co'él ponse á bailar.
Si ela vai á romaría,
El á romaría vai;
Si ela da un chavo on cego,
El outro chavo ha de dar;
Y-espello de namorados,
D'o seu cariño en sinal,
Si ela un caravel n-a boca
Leva por causelidá,
El outro caraveliño
Ha de por forza levar.

Envexa de tod'as mozas,
Cando xuntos vén ou van,
Moitas ó son d'o pandeiro
Cantábanll'este cantar:

«Non te chegues moito ó lume,
Volvoretiña real;

Non te chegues moito ó lume,
Mira que te vas queimar».

Mais fan tanto caso d'esto,
Tanto d'esto se lles da,
Como si rousara un carro,
Como si ladrara un can.

Un ano pasóu y-outro ano
Pra os namorados en paz;
Si dinantes se querían,
Quérense hoxe moito máis.
A ley que os dous se tiveron,
Temendo ó cabo faltar,
Porque toda corda creba...
Por onde exprica ò refrán,
Unha miaxa d'estado
Tratand'o fin de tomar,
Adega e Bras d'esponsallas
Fixeron xuro formal,
E pra casarse pediron
Lisencia e venia a seus pais.

II

Y-alí van de cara á igrexa,
Alí van ambos á dous,
Pol-os dous sogros gardados,
Seguidos de seus abós:
Ela de alegría foncha,
El morréndose de amor,
Parecían dous paxaros,
Conforme un de outro á carón
Mirábanse as furtadelas
Cal si tiveran rebor.

Adega estaba tan cuca,
Que daba admiración;
De aqueles seus ollos negros
Aumentábanlle ò negror
A cofia y-a palramenta
Y-a saya, que negras son.
As mapolas dos seus beizos
Collían roxo inda mor
D'o colar de coraliños
Que ò noivo lle regalóu.
«¡Qué hermosa vas! —marmuraban
Detrás d'ela algús chismós—.
¡Diol-o queira que che dure
Moito tempo esa color!...».

Pero si ela en compoñerse
Puxo todo ò seu tesón,
Bras non vai menos composto,

Que atrás non se lle quedóu;
Pois anqu'era por agosto
E queima que pasma ò sol,
Leva unha capa tan longa,
Que non hai outra millor.
¡Qué calados n-a camisa!
¡Qué zapatos de mallós!
¡Qué cutín ò d'a chaqueta!
¡Qué rizo ò d'o pantalón!
¡Qué ben lle di a escarpela
¡Que cusida c'un liñol
Leva á un lado d'o chapeyo
Desque d'as quintas libróu!
¡Traballos que pra esculirse
Pasara n-aquel entón!...
¡Meciñeiros que o roubaron!
¡Diñeiro que lle costóu!

Mais aquelas agonías
Pasadas, gracias a Dios,
Todo pra Bras hoxe é gloria,
Felicidade y-amor.

A par de Adega, moi teso,
N-a igrexa ò rapaz entróu;
Deulle á noiva auga bendita,
Ouíunos ò confesor,
E logo ò señor abade
Botóulles as bendiciós.

Dende a víspera avisado,
Por ser de uso en Einibó,
Está esperando os cortexos
O gueiteiro que chegóu.
E cando, por fin, d'o tempro
Saíron ambos á dous,
D'a gaita ò *tirililiro*,
D'a caixa ò *tromporrontrón*,
Caíndo as doce d'o día
D'a espadaina n-o reloxo,
Descontra á casa d'o noivo
A patuleya marchóu.

III

Mais xa de Bras n-a cociña
Roxe o rixon n-a sartén,
Fervén á cachón os potes
E cheira á aurego e prixel.

Perparada n-o sobrado
Unha mesa d'oito pes,
Con catro mantés cuberta,
Porque non chega un manté,

Fumegan enriba d'ela
Tres barcales, todos tres
De chourizos cugulados,
Lacón e vaca, á escoller.
Panochas por onde queira
De pan albeiro se ven,
Bicas de centeo e millo
Pra gusto de quen quixer;
E n-un curruncho, con netos
Alá por corenta e seis,
Toupa de chea unha cántara
De purrela como a mel.

Chegados á casa os noivos
Y-os convidados tamén,
Fixeron a crus n-os pratos
E puxéronse á comer.
¡O que aquelas probes vellas
N-os seus fillos se revén!
¡Cas'envidian os casados
Os qu'están pra merecer!
¡Qué olladas lle botan á ela,
Qué olladas lle botan á él,
Solteiriñas e solteiros,
Cando non-os ve ninguén!

Mentras us falaban y-outros
Non paraban de comer,
Os pais d'os noivos decían
Quediño, con certo aquel:
—O meu... leva unha xugada
Y-un carro... ¿Y-a de vosté?
—¡Unha uchiña chea... de honra!
—Pois mire, abóndalle ben;
Porque onde hai honra e saúde
Estánlle os millores bens—.

Perdidos un pol-o outro,
Tras de unha vez outra vez,
Os noivos chúscanse ò ollo,
Como ò que a cousa non quer.
Alá, debaixo d'a mesa
Rebulía non sei qué,
Que Adega púxose roxa,
Roxa como un caravel...

«Marcha, can —dice unha vella—.
¡Hora ò demo onde te ves!
Vaite roer pra outro lado,
¿Ou seique tes ganas de...?».

N-esto, ò viño comenzaba
N-as cholas á remexer,
E bébedos eles y-elas,
Todos puxéronse en pe;

Y-as xarras levando à boca
Y-escurrichando ò pichel,
O son pecador d'a gaita,
Que toca tocatas cen,
Os convidados brindaron
D'esta maneira cortés:

«¡Viva a noiva! ¡Viva ò noivo!
¡Vivan homiño e muller!
¡Por moitos anos se gocen,
Por moitos anos, amén!».

IV

A francachela acabóuse,
Que a fe que non foi ruín;
Xa é de noite; a branca lúa
Alá d'o ceo n-os confís,
Entra un enxame d'estrelas
Como almendras de Allariz,
Inda luce que parece
Un pandeiro de marfín.

De frescos cheiros cargada
Pasaba soprando a bris,
Y-os paxariños n-as polas
E n-as chousas a perdiz.
N-os seus buracos os grilos
Y-as ovellas n-o cubil,
Us c'os seus roncros cantares
Y-outros con trinos xentís,
Compuñan unha armunía
¡Qu'era o que había que ouvir!
Parece qu'a Natureza,
Nai querendosa e felís,
Daba ò parabén òs noivos,
Qu'eran esposos por fin.

¡Mirainos! O son d'a gaita,
D'o bombo e d'o tamburil,
Están bailando a muiñeira
El y-ela ò pe d'o patín.
¡Cómo él torce aquelas pernas!
¡Cómo ela estroza ò mandil!
¡Cómo recolle él a faixa!
¡Cómo ela move os cadrís!
Arredor d'eles, en roda,
Mozos e mozas alí
Bailan tamén, entramentres
Que pegando atruxos mil,
Esmoen ò pan da boda
Un fato de pelingrís.

Tanta alegría mirando,
Os vellos sin dentes rín,
E senten non tel-as pernas
Pra choutar e rebulir.

Erguen cen nubes de polvo
Co'as chancas os bailarís,
E tanto castañetexan,
Que naide s'entende alí.

Gueiteiro que máis ben toque
Nunca en Einibó se víu,
Que anque toca á secas, toca
Que non hai máis que pedir.

Vendo cómo repinica
N-aquel punteiro sutil,
Todos quédanse asombrados
Un instante sin sentir.

E cando ô cabo, repostos
D'o asombro, volven en sí,
Preguntan todos: «¿Y-os noivos?
... ..
¡Vai boa! ¡Nin c'un candil!».

CÁNTIGA

N-o xardín unha noite sentada
O refrexo d'o branco luar,
Unha nena choraba sin trégoas
Os desdés d'un ingrato galán.
Y-a coitada entre queixas decía:
«Xa n-o mundo non teño ninguén;
Vou morrer e non ven os meus ollos
Os olliños d'o meu doce ben».

Os seus ecos de malencunía
Camiñaban n-as alas d'o vento,
Y-o lamento
Repetía:
«¡Vou morrer e non ven ò meu ben!».

Lonxe d'ela, de pé sobre a popa
D'un aleve negreiro vapor,
Emigrado, camiño de América
Vai ò probe, infelís amador.

Y-o mirar as xentís andurifías
Car'a terra que deixa cruzar:
«¡Quén pudiera dar volta —pensaba—,
Quén pudiera con vosco voar!...».

Mais as aves y-o buque fuxían
Sin ouir seus amargos lamentos;
Sólo os ventos
Repetían:
«¡Quén pudiera con vosco voar!».

Noites craras, d'aromas e lúa,
Desde entón ¡qué tristeza en vos hai
Pr'os que viron chorar unha nena,
Pr'os que viron un barco marchar!...

D'un amor celestial, verdadeiro,
Quedóu sólo de bágoas a proba,
Unha coba
N-un outeiro
Y-on cadavre n-o fondo d'o mar.

¡ A Y !...

¿Cómo foi?... —Eu topábame fora
Cando as negras vixigas lle deron;
Pol-o aramio sua nai avisóume
Y-eu vinme correndo.

¡Coitadiño! Sintindo os meus pasos
Revolvéu car'á min os seus ollos.
Non me viu... e choróu..., ¡ay!; xa os tiña
Ceguiños de todo.

Non me acordo qué tempo m'estiven
Sobre ò berce de dór debruzado;
Sólo sei que m'erguín c'o meu neno
Sin vida n-os brazos...—.

Volvoreta de aliñas douradas
Que te pousas n-o berce valeiro,
Pois por él me preguntas, xa sabes
Qué foi d'o meu neno.

N'A MORTE DE MIÑA NAI

Doce malencunía, miña Musa,
D'o meu espírito noiva feiticeira,
¡Déixame que hoxe n-o teu colo dorma
Sono de pedra!

Nunca, reiciña, nunca como agora
Falla fixéronme os teus bicos mornos:
Chovéu por min chuvia de sangue, e trayo
Frío n-os ósos.

Quéntame ti, que tiritando veño,
¡Ti, que d'o peito cural-as feridas!,
¡Amiga xenerosa d'os que sofren,
Malencunía!

Tôpe miñ'alma, á sombra d'os ciprestes
Que os tristes ermos d'as tuas illas cobren,
O esquecemento qu'en ningures hacho
Pr'os meus doores.

Fai que ô rumor d'os teus regueiros, brando
Se adormezan meus tristes pensamentos
¡Sou un orfo!... Agarímame ô teu colo...
Xa outro non teño.

¡Xa outro non teño en que pousal-a frente,
Pol-as arrugas d'o pesar sulcada;
Xa outro non teño que amargura enxugue
D'as miñas bágoas!

Nai, ¡adorada nai!, mártir escura,
Branca pombiña, arruladora e tenra,
¡Ay! Si souperas cómo me deixabas...
Non te morreras.

Dende que te perdín, a terra, ò ceo,
Todo é pra min d'a mesma côr d'a morte.
O sol non me alumea, nin os campos
Pra min tèn frores.

Cal sobre os condenados a pauliña,
Cafu sobre miñ'alma eterno loito;

Todo me amarga, hastra ò aire que respiro;
Dáname todo.

D'o corazón fuxíume esa alegría
Qu'é n-as frores aroma e vos n-os páxaros,
Y-andan por dentro d'o meu peito os corvos
Arrevoando.

¡Cómo recordo aquelas noites craras
En que ô fulgor d'a prateada lúa
Me arrulaba o sono d'os teus cantos
Co'a doce múseca!

¡Cómo recordo aquelas tardes tristes
En que os tronos sintindo nós rezábamos
Por que Dios leve os probes mariñeiros
A porto salvo;

Pol-os necesitados camiñantes,
Pol-os vellos sin pan e sin abrigo,
Pol-os nenos sin pai..., abandonados...,
Como os teus fillos!

¡Ay! Eu tamén rezar quixera agora
Por ti, de tanto amor en xusto pago;
Mais dende que te fuches, miña rula,
¡Teño un cansancio!...

Malencunía, Musa d'os doentes,
D'o meu espírito noiva feiteceira,
¡Déixame que hoxe n-o teu colo dorma
Sono de pedra!

ENCOMENDA

I

Teño unha corda muda
N-a miña lira torva,
Com'un coitelo fera,
Com'un tronido rouca.
Cando n-os meus ensayos
Sona ô compás d'as outras,
Por sobre min parece
Qu'os ceos se desproman.
De cada nota d'ela
Un anatema chouta,
Cal d'a satúrnea sangue
As furias espantosas.
Ninguén ouíu aínda
As cántigas que entoa:
Detrás de min, quizayes,
O día que m'as oyan,
Como detrás de Cristo
Virán as xentes todas,
¡Hosanna, cantando de xúbilo cheas,
Hosanna ô poeta que trai a boa nova!

II

Castigos pr'os verdugos,
Pr'os mártires coroas,
Consolo pr'os escravos
Latexa n-esa corda.
Fustiga pr'os tiranos,
Pr'os déspotas argola,
N-ela dormenta ô himno
Grorioso d'os ilotas.

Si pr'a tocar cal quero
A t r non chego forzas;
Si cand'  loita vaya
Tropezo n-unha foxa,
Os que, cal eu, subides
A traballosa costa,
Cando chegu s   cima
Sagrada e vitoriosa,
 Arpas que saudades
D'a nosa p trea a aurora,
D'a y-arpa acordaivos que f nebre queda
N-a noite d'olvido xemindo sin gloria!

O ÚLTIMO FIDALGO

Ermol-os seus saídos,
Os cancelos pechados,
Fundidos teitos, escaleiras, trabes,
Sin tellas ò tellado,
Non paso un día pol-os seus lindeiros
Sin pararme ante a casa d'o fidalgo.

Non fumea a troneira,
Non s'escoitan n-os páteos
Os ladridos d'os cans, nin ò sonoro
Rinchar d'os feros potros e cabalos.
N-o escudo en que descansa
O corredor voadado
Fan niño as anduriñas volandeiras
Y-escóndense os lagartos;
E n-a cima d'a torre
O galo d'a veleta, desprumado,
Remela os ollos cara ò vento Leste,
¡O vento d'a ruina e d'os estragos!

—
Un vello pergamiño
C'o sello real sellado
E sinado c'o as cruces, non c'o as firmas
—¡Pois non sabían firmar! —de dez perladados,
Manda que nadia poda
Erguer cabana ou pazo
Acarón d'esta casa, que lle quite
Aire ou sol, pol-o frente ou pol-os lados.

Despóis de nove sigros
Inda é firme o mandado.
As pallozas d'o povo,
Cheas d'as armonías d'o traballo,
Agachadas, cal tigres,
Dende lonxe respétano y-acátano,
Agardando que os muros se despromen
E ríndose namentres pol-o baixo...

¿Qué foi d'o morador d'esa vivenda,
N-a que en tempos pasados
S'esnaquizóu a pátreia en mil parcelas
Entr'os que por seu amo pelexaron,
Y-onde nunca petóu a mau trembona
D'o camiñante canso
Quealcontrara agarimo ou doce fogo
D'os ateridos membros pra reparo?

O dono derradeiro
Védelo, ahí vai, miraino...
Cuberto c'o a corozá,
Calzado ò zoco, c'os seus bois falando
Encamiñase á vila
Pra n-ela vender d'estrume un carro
E contentar c'o voto
—Feroz limosna que lle arroxa ò Estado—
O seu señor d'agora,
¡Que onte foi seu escravo!

Acontéceme vendo estas traxedias
O que me pasa cando
Tropezo c'unha pedra de muiño
N-un valo posta, ou d'unha herdá por marco.
Recordo o que ela esquece
D'as cousas que non sinten n-o letargo:
¡O graú que ten moído,
Os himnos que ó dar voltas ten cantado!

MELODÍA GALLEGA

Ten a serena ò canto,
Y-a serpe ò alento;
O lago ten a onda,
Dios ten ò inferno.
Ti tês d'abondo
C'o que tês escondido
N-eses teus ollos.

O trono d'os monarcas,
D'o sabio os trunfos,
A gloria d'o poeta,
O ouro d'o mundo:
Dera eso todo
Por sólo unha mirada
D'esos teus ollos.

Buscan os pitorreises
Pra faguer niño,
A herba santa que nace
Veira d'os ríos.
Eu busco sólo
Unha mirada meiga
D'eses teus ollos.

Cando se pon a lúa
Tras dos penedos,
Choran as estreliñas
Todas d'o ceo.
Tamén eu choro
Cando non m'alumean
Eses teus ollos.

BIBLIOGRAFÍA

As obras completas de Curros foron editadas en Madrid por Sucesores de Hernando, en edicións sucesivas, dende 1908, en 6 volumes, en 8.º, e están compostas de:

I. "AIRES DA MIÑA TERRA" - "O DIVINO SAINETE" (Prólogo de Adelardo Curros).

II. "EL MAESTRE DE SANTIAGO" - "EL PADRE FEIJOO" (Poesías escollidas. 250 páxinas. C'unha nota previa de Salvador Rueda).

III. "CARTAS DEL NORTE" - "LA CONDESITA" (Poesías escollidas. 285 páxinas).

IV. "PANIAGUA Y COMPAÑIA" - "EL ULTIMO PAPEL" - "HIJOS ILUSTRES DE GALICIA" (Artigos escollidos. 334 páxinas).

V. "LA LIRA LUSITANA" - "LA SENORITA DE ALDEA" - "DE MI ALBUM" (Artigos e poesías escollidas en galego e castelán, c'un estudo crítico debido a don Sexismundo Moret. 466 páxinas).

VI. "EDUARDO CHAO" (Estudo biográfico-político. 306 páxinas).

"AIRES DA MIÑA TERRA"

1.ª edición. Ourense. Imprensa Otero, 1880. En 8.º e con 161 páxs.

2.ª edición. Aumentada con algunhas poesías inéditas. Madrid, 1881. En 8.º e con 136 páxs. Biblioteca Gallega.

3.ª edición. A Cruña, 1885, e Madrid, 1886. Biblioteca Gallega. En 8.º e con 260 páxs.

Edición do 1908. Madrid. Suc. de Hernando.

Edición do 1917. Madrid. Suc. de Hernando. 329 páxs.

4.ª edición. C' *O divino sainete*. Madrid. Suc. de Hernando, 1922. En 8.º e con 329 páxs.

5.ª edición. En pel valenciá. Madrid. Suc. de Hernando, 1929. En 8.º e con 261 páxs.

6.ª edición. Casa editorial Hernando. Madrid, 1943. En 8.º e con 228 páxs.

Edición de Buenos Aires, 1940. Biblioteca Gallega. Imprensa López. 178 páxs. C'un prólogo de Alberto Insúa.

Edición en castelán. Traducida por Constantino Llombart, precedida d'un prólogo de Vicente Blasco Ibáñez. Madrid, 1892.

"EL PADRE FEIJOO"

(Loa dramática n-un acto e en verso castelán).

Edición do 1880. Ourense. Establecemento tipográfico de don Antonio Otero.

“O DIVINO SAINETE”

Edición do 1888. Imprensa Ferrer. A Cruña. En 8.º e con 116 páxs.

Edición castelá traducida por Adelardo Curros. Madrid. Imprensa de Felipe Pefa, 1918. En 8.º e con 120 páxs.

“EL MAESTRE DE SANTIAGO”

Edición do 1892. Madrid. Imprensa Moderna. Prólogo de Xosé Rodríguez Carracido. En 4.º e con 168 páxs.

“EDUARDO CHAO”

Edición do 1893. En 4.º, c'un retrato en aceiro.

“POESIAS”

Edición do 1951. Madrid. Editorial Hispánica. 121 páxs.

“OBRAS ESCOGIDAS”

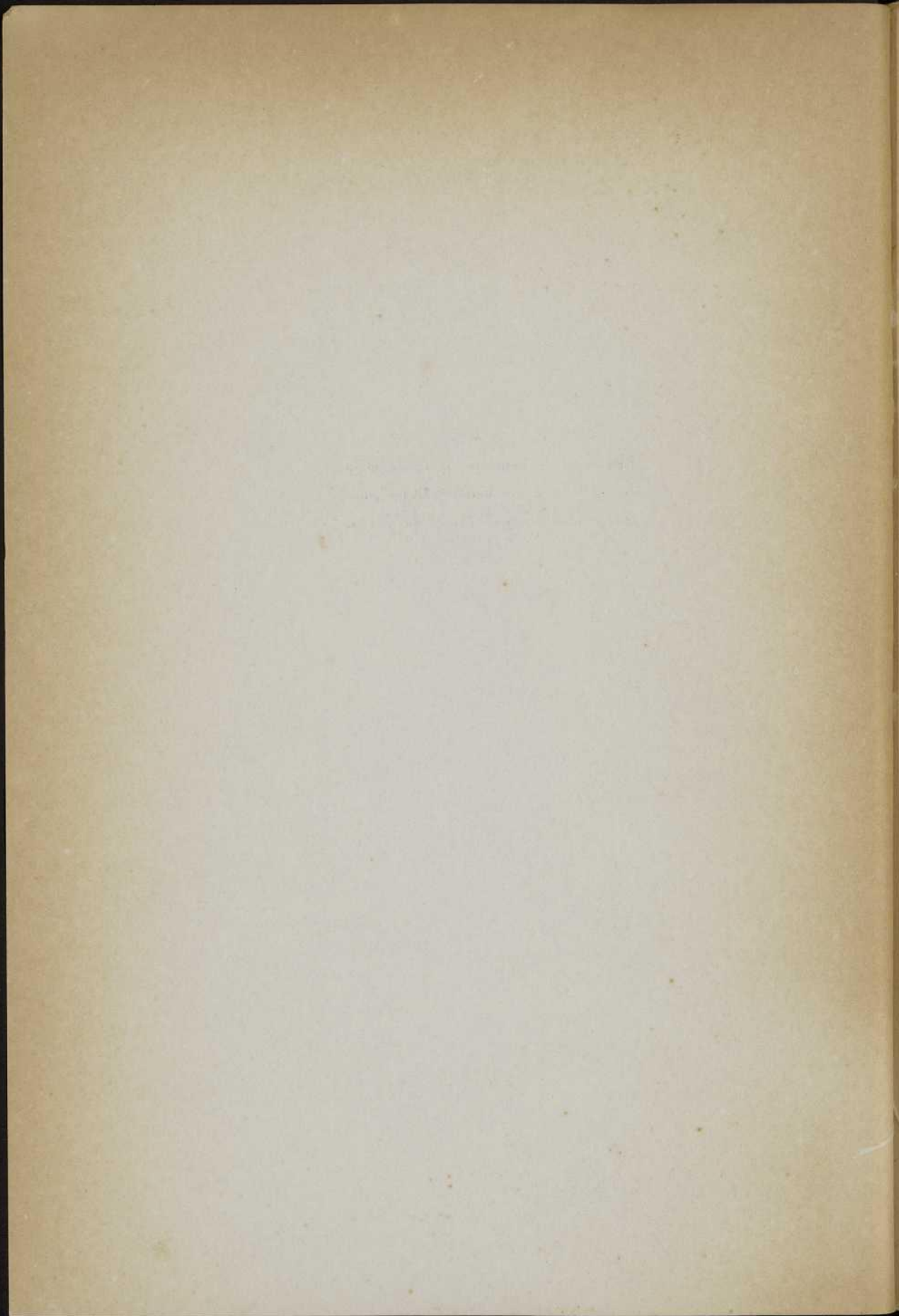
Edición do 1956. C'un retrato. Madrid. Aguilar. 1.186 páxs.

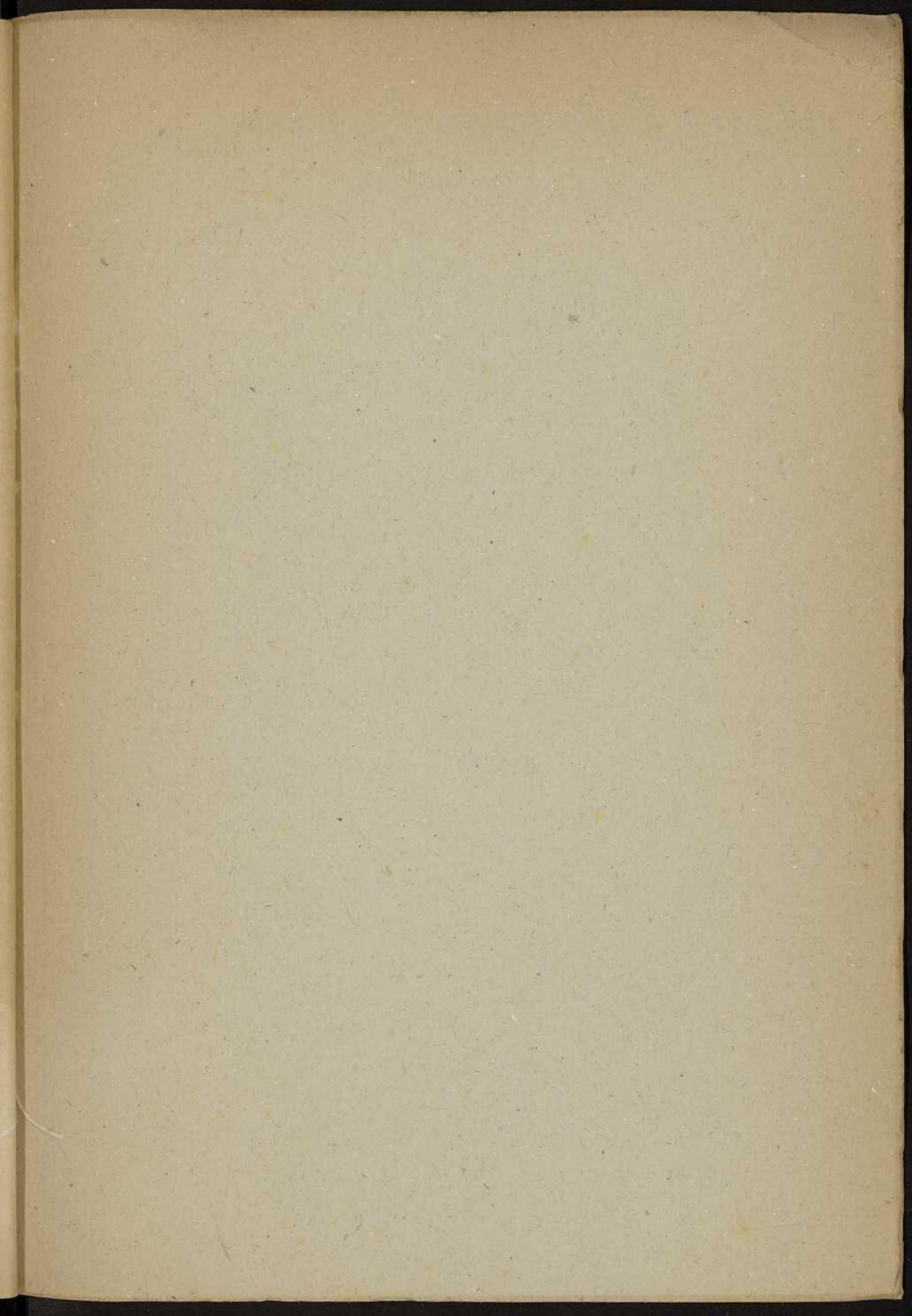
Í N D I C E

	<i>Páginas</i>
NO DÍA DAS LETRAS GALEGAS, por Leandro Carré	9
A VIRXE D'O CRISTAL	11
SAÚDO	37
O "CIPRIANILLO"	39
UNHA BODA EN EINIBÓ	43
CÁNTIGA	49
¡AY!	50
N'A MORTE DE MIÑA NAI	51
ENCOMENDA	53
O ÚLTIMO FIDALGO	55
MELODÍA GALLEGA	57
BIBLIOGRAFÍA	59

1. Die erste...
 2. Die zweite...
 3. Die dritte...
 4. Die vierte...
 5. Die fünfte...
 6. Die sechste...
 7. Die siebte...
 8. Die achte...
 9. Die neunte...
 10. Die zehnte...
 11. Die elfte...
 12. Die zwölfte...
 13. Die dreizehnte...
 14. Die vierzehnte...
 15. Die fünfzehnte...
 16. Die sechzehnte...
 17. Die siebenzehnte...
 18. Die achtzehnte...
 19. Die neunzehnte...
 20. Die zwanzigste...

Rematouse de imprimir o 17 de maio
do 1967, "Día das Letras Galegas", nos
talleres da Editorial Moret da Cruña.

REAL A
GA
A C

12

Bibli

ACAS
ALEC
ORU

77

note